

ПАУЛА ЛАЙТ
ЗА КОГО БИЕ КАМБАНАТА?

chitanka.info

Още като ученичка съм си мислила, че не случайно децата се призовават в класните стаи с камбанка. Прекрасна традиция. Може би, тя ни подсказва, че училището, подобно на черквата и библиотеката, е храм, в който трябва да влизаме смирени, със свалени шапки и пречистени души. „...Народността не пада, там дето знанието живей“. През векове на мрак школото, не по-малко от църковния храм е съхранило нашето българско самосъзнание.

За жалост, през последното десетилетие образованието също е в кома. Расте броят на неграмотните. А не е ли невежеството склад, от който излизат българските престъпници и социални отломки? А тия, които на хартия се ограмотяват, често знаят по-малко, мислят по-малко и се трудят по-малко от своите връстници преди десет-петнадесет години. Не мисля, че са виновни децата, нито учителите. Виновна е безобразната политика на съзнателно потъпкване на просветата от страна на държавата. Проблемите са толкова много и така оплетени и тежки, че би ми трябвало пространството за една повест, за да засегна всички наболели въпроси. Това е като лавина. Започва наглед тихо и безобидно. Няколко снежинки се плъзват леко, после — няколко малки късчета сняг, а накрая — изведнъж маси и маси, които затрупват, задушават и убиват. Лавината, която би могла да погребее нашата просвета, вече е тръгнала.

Един болен въпрос е ужасният хаос при издаването на учебници. При конкурси печелят тлъстите комисионни или „нашите хора“ и до децата далеч не стига най-добрият продукт. Много неприятно обстоятелство е и това, че в различните училища се работи по различни учебници. Нали накрая изпитите са едни? Да не говорим за цената на тези „шедьоври“. От това, което са ми споделяли огорчени и измъчени родители, разбрах, че повече от 60% от децата трудно могат да си закупят учебници дори и на старо или някакви тетрадки. Сигурно не биха могли да си позволят и плоча с калем, та поне да се приравнят с килийния етап в образованието ни. И мислите ли, че на властите им пука? Учебниците също са обложени с ДДС. Ако, поради липса на средства, ученикът не може да отиде на училище, глобяват родителя или му отнемат социалните помощи. Наказание за бедност! А какво е качеството на образованието, придобито с тия скъпоструващи помагала и материали? Не знам, но едно познато хлапе, умно дете, неотдавна ме осветли със сериозен глас, че „Под игото“ е трилър, а в

България не е имало турско робство, а османско присъствие. Повечето от вас са слушали журналистически анкети сред кандидат студенти и ме разбират за какво става дума. Младежите не знаят елементарни неща.

Не съм в позиция да давам обективна преценка за нивото на познание и за състоянието на учебната програма във всяка област, но мога да сторя това поне в сферата на българския език и литературата. Самата аз съм била някога учителка по този учебен предмет.

Важно е да се изучават творби, които ще поддържат жив духовния интерес у младите детски умове. Често в програмите влизат материали, които са архаични и досадни за децата. А вкусът към доброто словесно изкуство се изгражда именно в училищна възраст. Успееш ли да възпламениш човека тогава, правиш го поне добър читател за цял живот. Правиш го също добър човек, защото високата култура ражда чувствителност, разбиране на другите и толерантност. Бих желала да виждам в учебниците повече творби на Йордан Радичков, Николай Хайтов, Христо Фотев, а също — бисери на световната детска и младежка литература като „Повелителят на мухите“ на У. Голдинг, „Спасителят в ръжта“ на Селинджър или „Джонатан Ливингстън — Чайката“ на Ричард Бах. Тези крехки филизи, които един ден ще поемат от нас бремето на всяка обществена отговорност, трябва да се учат на мъдрост, любов, свободолюбие, достойнство и отговорност. Ако възпитаваме нискочели и тъпоумни роби, горко на България!

Социализмът ни научи на банални формули и идеологеми, на тъпи лозунги без мисъл и страст, на стереотипност. Горко на образованието, ако учителите искат наизустяване на философски и естетически отговори, безмозъчно зубрене и послушание и подкастрят без капка жал всяка свежа, нестандартна и оригинална мисъл! В „1984“ Оруел говори за така наречената „паткореч“. Това е ситуация, при която човек може да говори с часове сиви и общоприети формули, като в речта му участва само ларингса, а не и мисълта. Ето такава практика не бива да се култивира в никакъв случай!

Спомням си един странен учебен час като учителка, през който преподавах „Антигона“ на Софокъл. Отначало казах на учениците сериозно: „В драматичния конфликт между Антигона и Креон е права Антигона, защото моралният дълг, любовта и предаността са по-

значими от писаните правила и закони“. След това, не по-малко сериозно, продължих: „Не, всъщност, прав е Креон, защото, ако в една държава всеки започне да нарушава правилата и законите с оправданието, че го прави в името на по-висши ценности, всичко ще се разпадне и ще настъпи кървав хаос.“

„Но кое от двете е истината?“ — развикаха се отчаяно клетите деца, свикнали на удобния свят на аксиомите, готовите фрази и формули и стереотипите.

„Истината е, че в голямото изкуство никога няма само една истина“ — отговорих. — „Всеки сам търси своята...“

Питах се правилно ли съм постъпила в отношението си към тези крехки и неукрепнали сърца и умове. Сега, след години натрупан опит, плод на житейските страдания, знам, че няма друг верен път, че не трябва да възпитаваме интелектуални папагали и безличия, а мислещи, търсещи хора. Натрапчивият дидактизъм убива способността да се търси и копнежа на човешкия дух към интелектуални приключения и вълнения.

Ще споделя, че от навлизащите нови елементи в образователната система най-силно ме безпокои тестовата форма на изпитване. Не че я отхвърлям по принцип. Заедно с други методи, тя би могла да свърши чудесна работа за бърза проверка на знанията. Но, ако е единствена, превръща се в сериозна заплаха за езиковата култура на младите хора.

Предполагам, че доста от вас са гледали големия български филм „Козият рог“. Едно от нещата, които ми направиха впечатление, е удивително малкият брой думи, използвани от героите. Половината бяха междуметия, а другата половина — думи, чиято семантика е пряко свързана с непосредствените биологични нужди: „мляко“, „сирене“, „коза“, „къща“, „стадо“ и т.н. За онази тъмна епоха на робство и средновековен мрак този речников фонд е напълно нормален. Но, питам се, нормално ли би било, ако нашите деца сега, в днешния ден и век притежават не по-голямо словесно богатство от силните и сурови мъже и жени в „Козият рог“?!

„В началото бе Словото“ — казва свещената за всички християни книга. И е права! Словото стимулира мисълта, поддържа светлината на духа, крепи достойнството, разширява стремежите към добро, възвисява и облагородява.

Като ограничаваме изпита до формата на елементарни тестове, ние залагаме фермента на бъдещи тъпоумни и послушни безмълвници. По-малко думи с техните значения води до по-малко мисли. Чудя се умишлено ли е това или е плод на идиотизма на някой „мъдър ум“ в образователната сфера на системата на държавно управление?

До какво води свеждането на проверката на знанията до теста? Ето някои от последиците:

- обедняване на речта;
- тотално пренебрегване на правописа;
- неспособност на младия човек да напише сам дори едно писмо или една молба за постъпване на работа;
- неспособност да се изразяват вълненията и мислите, да се воюва за правата, да отстояваш своята личност.

Ами че това си е направо духовна кастрация!

Знам как ще ми опонират привържениците на теста: „Не знае ли тази нафталинен драскачка“ — ще изсумтят те презрително — „че в цяла цивилизована Европа и в САЩ тестът е в основата на образованието?!“

Да, тестът действително се използва често и широко, особено в американската образователна система. Ако, обаче, си направите труд да почетете повечко, скъпи ми опоненти, ще видите, че това е само една от формите на изпитване.

В САЩ едва ли ще можете да влезете в един от университетите на Бръшляновата лига с вярно попълване на тест. Есетата, докладите, самостоятелните научни изследвания са в ядрото на всеки учебен курс. Наред с това, красноречието и свободата на изразяване се развиват и облагородяват още от ранна училищна възраст в клубове по дебати, драматургия, литературно творчество и т.н.

В една английска детска градина дечицата, както бях осведомена, си избирали председател на групата, след като всяко дете се изправи пред другите и произнесе слово на „кандидат за изборната длъжност“. Ако смятате, че преувеличавам, проверете сами. Детската градина, за която говоря, практикуваше този метод още през 1983 г. И се намира в Блэкroud, Болтън.

Ето затова по света са рядкост млади хора, които не могат да напишат и SMS или трите имена на баба си без правописни грешки и влизат в библиотека като хуни, без дори да си свалят шапките.

Нещо друго, което силно ме тревожи, е закърняването на патриотичното възпитание в българското училище.

Наскоро бе проведена кампания за закупуване на националното знаме за всяко училище. Уважавам тази идея. Но без дълбоко вкоренена любов към Отечеството, тя се превръща в куха черупка. Младите хора може и да слушат химна на Републиката ни с ръка на сърцето като своите американски връстници, но грижим ли се да култивираме в младите сърца истинска любов към Родината? Отвсякъде се блъва нихилизъм. Внушава се на младежите, че българите са тъпи, че тук не може да се живее, че родното е по-низше, по-недостойно, по-грубо от останалия цивилизован свят. Ако не ми вярвате, разгърнете някой вестник или просто пуснете телевизора.

Ето как се пръкват идеи като тази, че баташкото клане било едва ли не синоним на малко по-разпалени преговори на башибузушките орди с християните. Срамота!

Руините на миналата ни слава ронят сълзи от прах. Костите на мъртвите крещат от болка. Мадарският конник печално е навел главата си...

Кажете, как да възпитаваме младите в родолюбие, когато журналисти и депутати в нашата чиста и свята република наричат политика Симеон Борисов Сакскобурготски „Ваше Величество“ или „царят“?! Обличаме неукрепналите им плещи в лакейски ливреи, вместо да помогнем да им поникнат криле.

Една хубава руска песен започва така: „С чего начинается Родина? С картинки в твоём букваре...“

Първите тръпки на родолюбие, първите крачки към достойния човек и към патриота трябва да се направят в школото — в този светъл храм на човешкото у човека.

Друг много тревожен проблем на нашето образование е социалният антагонизъм, който се заражда още в класната стая.

Някога като дете получих от сега покойния си баща една по-красива и специална линийка, купена ми като подарък някъде в чужбина. Естествено, пожелах веднага да я занеса в клас и да се „изфукам“ пред съучениците си.

„Не, дъще“ — сръза ме татко. — „Ще я ползваш само в къщи. Нали другите деца не могат да си купят такива и ще им стане мъчно?“

И до днес помня този урок по тактичност и справедливост. А какво става сега?

Деца с изтъркани дрехи „втора употреба“ и деца с бутикови тоалети.

Деца, които нямат пари за тетрадки и деца, които влизат в клас с мобилни телефони за по двеста-триста лева.

Деца, които гладуват, защото родителите им нямат да им дадат пари за закуска и деца с по петдесет лева джобни дневно.

Вярно, ще кажете, но социалното неравенство си е част от живота. Рано или късно, учениците ще го усетят.

Да, вярно е. Но кажете ми, скъпи приятели, трябва ли това да се случи толкова рано? Трябва ли невинните детски сърца, още толкова неукрепнали и раними, да се сблъскват с парвенюшкото фукане на простака, с дебелацината на богатите, забогатели не след поколения труд, с озъбената мутра на човешката жестокост и несправедливост? Това драстично социално разслоение в колектив на млади хора е еднакво вредно и за бедните, и за богатите. Децата, които нямат култивират от рано омраза към онези, които имат, въпреки че с нищо не са виновни. Това родителско и учителско пренебрежение към един толкова деликатен и важен проблем води до душевни травми, до рани и трагедии. Как мислите, не е ли възможно в кървавия мрак на онези случки с убийства и насилия, извършени от младежи и деца, да се крие като първопричина точно това неравенство, което изкривява и озверява младите души?

През последната пролет научих за клас абитуриенти в една гимназия, които категорично отказали да отидат на организиран бал, защото не всички техни съученици можели да си позволят кувертите и тоалетите. Та младите решили вместо в луксозен ресторант с натруфени лимузини, да идат на хижа в планината пеша, облечени в спортни дрехи и да бъдат заедно, без никой да се почувства наранен. Не ни ли дават тези прекрасни хлапета хубав урок по съвест, тактичност и социален усет? Точно такива примери ми вдъхват надежда, че не всичко е изгубено за българите.

Аз лично мисля, че трябва отново да се въведат униформите, въпреки че като млада много се бунтуват срещу тях. Мисля, че в училището трябва да се забрани да се внасят луксозни вещи, повече пари от необходимите за всекидневните нужди и мобилни телефони.

Мисля, също така, че трябва да си припомним една истина: УЧИЛИЩЕТО Е ХРАМ, А НЕ ТЪРЖИЩЕ ЗА ПРЕУСПЕЛИ ПАРВЕНЮТА!

Неотдавна, по време на учителската стачка, разплакана учителка на първокласници потърси юридическа помощ от мен. Богат строителен магнат, дядо на една от ученичките ѝ, започнал да я тормози незабавно да спре да стачкува, защото неговото внуче губело от материала. Презрително ѝ обещах двойна от исканата в стачката заплата, ако започне да работи. Когато, вярна на стачната солидарност, жената отказала, отишъл при директорката и ѝ обещах няколко нови компютъра за бедното училище, ако намери начин да принуди жената да работи. В момента, в който разбрал, че и това няма да му помогне, започнал да я оскърбява с цинични думи, да звъни нощем на домашния ѝ телефон и да я заплашва.

Една типична „мила родна картинка“! На мен лично страшно ми дожаля за онова дете, учено да вярва от малко, че всичко може да се купи с пари — любов, знание, учение, права.

От „дребните“ несправедливости в школото тръгва спиралата надолу, към мрака.

Умни и почтени деца не могат да си платят таксите за университетите, а разглезени простаци с богати татковци завършват с рушвети или заплахи купено ерзац образование и стават лекари, юристи, хора от върхушката на държавното управление.

Не съм сигурна каква е рецептата, но нещо трябва да се направи. След пет-десет години може да се окаже безнадеждно късно...

И, най-сетне, иска ми се да кажа няколко слова за нерадостната участ на българския учител:

С ниското заплащане, обект на презрение и подигравки от страна на политици и чиновници, „морско свинче“ за безумни министерски експерименти и мишена на целия гняв, натрупал се у родителите заради кашата в образованието, той все повече навежда глава.

Кой вече сваля шапка при среща с даскала? Кой му целува ръка? Кой мисли сериозно за бремето и отговорността на благородната му професия? Чувала съм от ученици — грубияни реплики като: „Кво ша ми са фука и ша ма командва даскалицата? Амчи нали ’зема по-малко мангизи от тия, дето дъртият ми бута за джобни месечно?“ Ще кажете, това са приказки на неразумно дете... Съжалявам, но не виждам нищо

детско в подобни приказки. Това са избрани цитати от философията на родителите на този филиз върху снагата на българското обществено дърво. Защото много често децата попиват своето пренебрежение и презрение към учителите си именно в домашната среда. Те следват примера на своите родители и им подражават. И запомнете: БЕЗ УВАЖЕНИЕ КЪМ ПРОСВЕТИТЕЛЯ НЯМА ПРОСВЕТА!

Ето защо най-интелигентните, най-истинските, каймака на тази професия напускат масово школото и само децата ни губят от това.

Кажете ми и друго: Как едно наивно дете ще продължи да почита учителя си, когато е чуло презрителните думи на политиците по време на учителската стачка и е видяло, че държавата ни направо се гаври с достойнството на народните будители?!

Реакцията на обществото ни при учителските протести беше един печален лакмус, един злокобен пробен камък за нивото на нашето обществено разбиране и социална солидарност. Нима родителите не можаха да разберат, че ако са учени и възпитавани от хора без достойнство, децата им няма да спечелят от това? Бог да пази Храма на просветата от превити гръбнаци, лакейски манталитет и страхливи нищожества!

Една престижна гимназия, с дълга история и добри традиции е затваряла дверите си за учениците само три пъти:

— през 1876 г., защото голяма част от учителите били участници в организацията на въстанието, поради което били арестувани и заточени в Диарбекир;

— през 1878 г., тъй като сградата била превърната в лазарет за ранените войни в Руско-Турската Освободителна война;

— сега, в наше време, във връзка с учителската стачка.

Дали министър Вълчев, ако се информира за тези факти, все още би могъл да ни гледа в очите? До каквато и степен да има гъон сурат. Още ли мелничарите в държавната мелница ще отричат, че над нацията се провежда не само физически, а и духовен и интелектуален геноцид? Докога ще търпим всичко това? Докога децата ни ще бъдат обучавани като бъдещи роби и черноработници?

Нека спра дотук. Много думи са излишни. Нека всеки си спомни за училищната камбанка. Нека всеки помисли не сме ли аз, той, те, всички ние чрез мълчанието си съучастници в престъпление

против нашата духовност? Мълчите? Какво чакаме? Звездата от Витлеем? Или пък чакаме някой „със здрава ръка“ да оправи нещата?

Нека ви цитирам думите на големия хуманист Джон Дън:

„НЕ ПИТАЙ ЗА КОГО БИЕ КАМБАНАТА! ТЯ БИЕ ЗА ТЕБ!“

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.